

ANLAM İYİLEŞMESİ VE KÖTÜLEŞMESİNE *DİVÂN U LÜGATİ’T-TÜRK* MERKEZLİ ÖRNEKLER

Ar. Gör. Serkan ŞEN

Giriş:

Zaman, onu yaşayan bütün varlıklar gibi, dili de değiştirir. Değişmenin açıkça gözlendiği dil birimlerinin başında sözcükler gelir. Sözcüklerde, şekil yönü ve anlam yönü olmak üzere iki kısımda meydana gelen değişmeye ağız, şive ve lehçelerde ortak dile nazaran daha seyrek rastlanır.¹ Değişim olayı, ayrı çağlara, evrelere ait belirtilerin izlenmesini öngören art zamanlı araştırma metodu² ile tespit edilir. Art zamanlı araştırma metodu, sözcüklerde, gerek ses gerek ek farklılaşmasını içeren, şekil yönünden değişimi takip etmede yoğun olarak kullanılmaktadır. Metodun kullanım alanı, anlam yönünde şekil yönüne göre daha dar durumdadır. Anlam değişimleri konusunda bugüne kadar yapılan çalışmalar meselenin içeriğini büyük ölçüde ortaya koymuştur. Ancak içeriğin açıklanmasında başvurulan Türkçe kelime örnekleri sınırlı sayıda kalmıştır. Yazımızın amacı, bu sınırı anlam değişmesinin alt katmanlarından³ olan, anlam iyileşmesi ve kötüleşmesi yönünden genişletmektir. Bu amacı gerçekleştirmede hareket noktamızı Türk dilinin ilk sözlüğü durumundaki Kaşgarlı Mahmud’un *Divân u Lügati’ t-Türk* adlı eseri oluşturmuştur.

1) Anlam İyileşmesi

Kötü anlamlı bir kelimenin zamanla iyi bir anlam kazanması olayıdır.⁴ Bu hâle uygunluk gösteren sözcükleri, aşağıda alfabetik sıraya göre açıklamaya çalışacağız:

1.1) Bala: Bugün “*yavru, çocuk*”(TS, I, 135)⁵ karşılığıyla insanlar için kullanılan kelime *DLT*’de⁶ “*kuş ve hayvan yavrusu*” (*DLT*, IV, 232)

*Türk Dili, S.: 591, Mart 2001, s. 268-275.

¹ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yay., Ank. 1998, c. III, s. 229.

² Doğan Aksan, *Age.*, s. 38.

³ Doğan Aksan, “Türk Anlam Bilimine Giriş-Anlam Değişimleri”, *TDAY-Belleten*. 1965, s. 176.

⁴ Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ank. 1992, s. 11.

⁵ *Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ank. 1988. Alıntılarının çok olması sebebiyle bu şekilde bir kısaltma tercih edilmiştir. Cilt ve sayfa numarası da kısaltmaya dahildir.

⁶ *Divân u Lügati’ t-Türk Tercümesi*, çev. Besim Atalay, TDK Yay., Ank. 1992. Alıntılarının çok olması sebebiyle bu şekilde bir kısaltma tercih edilmiştir. Cilt ve sayfa numarası da kısaltmaya dahildir.

anlamında geçmektedir. “kuş yavrusu, hayvanlardan yırtıcı olanların ve olmayanların yavrularına böyle denir” (DLT, III, 232) şeklinde tanımlanan sözcüğe, “kuş balası, it balası” (DLT, III, 232) gibi örnekler verilmiştir. Kelime Türk dilinin tarihi boyunca *Rabguzî*’de “civciv, tavukcuk” anlamında “balacık”, *Zemahşerî*’de, Çağataycada hayvan türünü belirtmek üzere “yavru” olarak kullanılmıştır.⁷ Kelimeye “-k” küçültme eki getirilerek elde edilen “balak”⁸ sözcüğü Anadolu ağızlarında “manda yavrusu” (DS, II, 497)⁹ anlamıyla eski manasını bir ölçüde sürdürmektedir. Ayrıca Anadolu’da kullanılan ve “tavşan yavrusu” demek olan “ballak” kelimesi de (DS, II, 498) DLT’deki kullanımın mirasçısı konumundadır.

Yukarıdaki izahlardan da anlaşılacağı gibi, eskiden hayvan yavrusu manasında bulunan sözcük, artık insanlar için kullanılır hâle gelmiş, dolayısıyla anlam iyileşmesi geçirmiştir.

1.2) Çocuk: Günümüzde “küçük yaştaki oğlan veya kız” (TS, I, 316) anlamında olan kelime, DLT’de “domuz yavrusu, her şeyin küçüğü” (DLT, I, 381) manasındadır. Eski çağlardan beri kullanıldığı anlaşılan sözcük orta Türkçede “domuz yavrusu” olarak geçer.¹⁰ Kelimenin insan yavrusu karşılığında yer etmesi Türkiye Türkçesine has bir durumdur. Çağdaş Türk diyalektlerinde domuz anlamında bulunan Baş. ‘suska’, Kaz. ‘şoşka’, Kırg. ‘çoçko’, Tat. ‘çuçka’, Uyg. ‘çoçka’ (KTLS, I, 184-185)¹¹ şekillerinin ‘çocuk’ sözcüğüyle benzerliği ilginçtir.¹² Ayrıca Anadolu’da rastlanan “çoçka: domuz” (DS, III, 1256) kullanımını da bu ilginçliğe dâhil etmek gerekir.

Görüldüğü üzere, Türk insanının hiç de hoş bakmadığı bir hayvana geçmişte ad olan sözcük, günümüzde yaşça küçük insanları karşılar hâle gelmiştir. Böylelikle kelimenin anlamında iyiye doğru bir dönüşüm gerçekleşmiştir.

1.3) Emek: Bugün “bir işin yapılması için harcanan beden ve kafa gücü” (TS, I, 453) olarak geçen kelime, DLT’de ‘emgek’ biçiminde

⁷ Ahmet Caferoğlu, “Filolojide İnsan ve Hayvan Soy Birliği”, *TDAY-Belleten*. 1968, s. 4.

⁸ Hasan Eren, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ank. 1999, s. 35.

⁹ *Derleme Sözlüğü*, TDK Yay., Ank. 1993. Alıntılar çok olması sebebiyle bu şekilde bir kısaltma tercih edilmiştir. Cilt ve sayfa numarası da kısaltmaya dahildir.

¹⁰ Hasan Eren, *age*, s.96.

¹¹ *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, Kültür Bakanlığı Yayınları, C.I, s.184-185. Alıntılar çok olması sebebiyle bu şekilde bir kısaltma tercih edilmiştir. Cilt ve sayfa numarası da kısaltmaya dahildir.

¹² Ahmet Caferoğlu, *age*, s.13.

“emek, mihnet” anlamındadır (DLT, I, 110). Divanda yer alan “emgek körüp ulındı: zahmet görüp canı sıkıldı” (DLT, I, 205), “emgek eginde kalmas: sıkıntı sırtta kalmaz” (DLT, I, 110), “emgek tolgay: sıkıntı” (DLT II, 288) örnekleri sözcüğün anlamındaki “sıkıntı” yönünü ortaya koymaktadır. Göktürk kitabelerinde¹³ ve Uygurca metinlerde¹⁴ kelimenin bu yönü daha keskin olarak karşımıza çıkar. *Kutadgu Bilig*’de “eziyet”¹⁵ karşılığında kullanılan sözcük, Harezmi ve Çağatay döneminde sıkıntı manasından uzaklaşmış değildir.¹⁶ Kelimeye XIII. yüzyılda Anadolu sahasında “emek görmek: sıkıntı çekmek” (TTS, III, 1461)¹⁷ şeklinde rastlıyoruz.

Sözcük aradan geçen sürede sıkıntı anlamından sıyrılmış, zamanımızda ‘emek kutsaldır’ ifadesinde görüldüğü gibi, insanlarca saygı duyulan bir kavramı karşılar hâle gelmiştir. Bu durum kelimenin bünyesinde gerçekleşen anlam iyileşmesinin sonucudur.

1.4) Gücenmek: Günümüzde “birinin beklenmeyen bir davranışı karşısında kırgınlık duymak, üzülme” (TS, I, 578) demek olan sözcük, DLT’de “küçen-” biçimiyle, “zulmetmek” manasında, “ol anıng tawarın küçendi: o onun malına zulmetti” (DLT, II, 156) örneğinde geçmektedir. Fiil *Divan*’da aynı manada “küçe-” şeklinde de kullanılır. “ol anıng tawarın küçedi: o onun malına zulmetti” (DLT, III, 258), “oglanıng küçedi: oğlana zorla fenalık yaptı” (DLT, III, 259), “üdhik meni küçeyür: aşk bana zulmediyor” (DLT, III, 258) örnekleri bu durumu açıklar mahiyettedir. “küçen-” ile “küçe-”in birbirinin yerine kullanılabilecek şekilde anlamca yakınlıkları, Uygurcada da geçerlidir. Uygurca devresinde geçen “borlukuñnu el küçenip Inalğuçka katdı”¹⁸: *İdare -senin- üzüm bağınu müsadere edip Inalğuç’a verdi* ifadesinde “küçen-”in üstlendiği zorlama işlevini, aynı devrede “küçe-”te de görürüz.¹⁹ *Kutadgu Bilig*’de “zorlamak, baskı yapmak” karşılığında “küçe-” tercih edilmiştir.²⁰ Bu tercih

¹³ Talat Tekin, *Orhun Yazıtları*, TDK Yay., Ankara 1988, s.134.

¹⁴ Şinasi Tekin, *Uygurca Metinler, MAYTRISİMİT- Sevinç Matbaası*, Ankara 1976, C.II, s. 382.

¹⁵ R. Rahmeti Arat, *Kutadgu Bilig*, C. III, İndeks, (İndeksi neşre hazırlayanlar: Kemal Eraslan, Osman F. Sertkaya, Nuri Yüce), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1979, C. II, s.148.

¹⁶ Sir Gerard Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford At The Clarendon Press, 1972, s.159.

¹⁷ *Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ank. 1995, C. III, s.1461. Alıntılarının çok olması sebebiyle bu şekilde bir kısaltma tercih edilmiştir. Cilt ve sayfa numarası da kısaltmaya dahildir.

¹⁸ Clauson, *age.*, s. 698.

¹⁹ Ahmet Caferoğlu, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Enderun Kit., İst. 1993, s. 80.

²⁰ R. Rahmeti Arat, *age.*, s. 297.

Osmanlı döneminde de devam etmiş, “küçe-”, “zorlamak, icbar etmek” (TTS, III, 1838) manasında kullanılmıştır. Bugün Anadolu’da rastlanan “güce-” sözcüğünün “üzülmek” (DS, VI, 2208) anlamında olması kelimenin manasında tıpkı “gücen-” gibi bir yumuşama gerçekleştiğinin ipucudur.

“gücen-” ile “güce-”in aynı kavramı karşılması fiilden fiil yapan “-n” dönüşlülük ekinin²¹ zaman zaman gözardı edilmesiyle açıklanabilir. Tıpkı Türkiye Türkçesinde “incin-” şeklinde kullanılan sözcüğün, Az. ‘incimäk’, Özb. ‘rencimäk’, Trkm. ‘incamak’, Uyg. ‘rāncimäk’ biçiminde geçtiği gibi (KTLS., I, 390-391).

Görüldüğü üzere kelime geçmişte dışa dönük olarak sergilenen şiddeti karşılarken, günümüzde ferdin duygu dünyasıyla sınırlanmış, içerdiği şiddet unsuru da ortadan kalkmıştır. Bu durum sözcüğün geçirdiği anlam iyileşmesiyle izah edilir.

1.5) Kınamak: Sözcük bugün “yapılan bir işin kötü olduğunu belirten bir biçimde söz söylemek, ayıplamak, takbih etmek” (TS, II, 851) anlamındadır. DLT’de “işkençe etmek, cezalandırmak” (DLT, IV, 316) manasında olan kelimeye, “bey anı kınadı: bey ona işkençe etti” (DLT, III, 273), “Tengri anı kınadı: Tanrı onu cezalandırdı” (DLT, III, 273) örnekleri verilmiştir. Kelime Uygur döneminde “cezalandırmak, kınamak, incitmek”²² karşılığında kullanılır. “ölürgeli azu kınagalı sakınsar”²³: -onu öldürmeyi ya da cezalandırmayı düşünse” ifadesi sözcüğün bu dönemde öldürmenin yerini tutabilecek bir yatırımı temsil ettiğini gösterir. Kutadgu Bilig’de “işkençe etmek, cezalandırmak”²⁴ manasında olan fiil, Çağataycada da bu kullanımını devam ettirmiştir.²⁵ Sözcük XIV. yy. Osmanlıca metinlerinde “cezalandırmak” karşılığında geçer (TTS, IV, 2491). Kelimenin geldiği “kır” kökünün aynı dönemde “işkençe, eziyet, ceza, felaket” (TTS, IV, 2489) anlamında olması, kelimeyle nasıl bir cezalandırmanın kastedildiği hakkında fikir verebilir.

Yukarıda açıklanmaya çalışıldığı gibi aradan geçen süre “kına-” fiiliyle ortaya konan tepkinin yumuşamasını sağlamış, dolayısıyla fiilin anlamını iyileştirmiştir.

²¹ Clauson, *age.*, s. 698.

²² Ahmet Caferoğlu, *age.*, s. 116.

²³ Clauson, *age.*, s. 634.

²⁴ R. Rahmeti Arat, *age.*, s. 251.

²⁵ Clauson, *age.*, s. 634.

1.6) Yaman: Bugün sık olarak “(güç, etki, beceri için) alışılmışın üzerinde” (TS, II, 1587) anlamıyla kullanılan sözcük, DLT’de “kötü, her şeyin kötüsü” manasında “yaman ig: yaman hastalık, miskinlik hastalığı” (DLT, III, 30) örneğiyle geçer. Uygurca döneminde “kötü”²⁶ karşılığında kullanılan kelime XV. yy. Çağataycasında “kötü ve güçsüz anlamıyla”²⁷ karşımıza çıkar. Osmanlıcada XV-XVI. yy’lara dek “kötü, fena, hoş olmayan” manasını sürdüren sözcük, zikredilen tarihten sonra “şiddetli” karşılığı olarak yaygınlaşmıştır (TTS, VI, 4260-4262). Günümüzde “kötü” (DS, XI, 4153) anlamıyla Anadolu ağızlarında kullanılan kelime, Az. ‘yaman’, Baş. ‘yaman’, Kaz. ‘jaman’, Kırk. ‘caman’, Özb. ‘yámán’, Tat. ‘yaman’, Trkm. ‘yaman’, Uyg. ‘yaman’ biçiminde Türk diyalektlerinde bu anlamını muhafaza etmektedir (KTLS, I, 962-963).

Türkiye Türkçesinde geçmişteki kullanımını asgariye indirmiş olan sözcük, takdir edilen özellikleri belirtme görevini öne çıkarmıştır. “yaman güreşçi, yaman konuşmacı” gibi. Bu durum kelimenin anlamca iyileşmesinin bir göstergesidir.

1.7) Yavuz: Kelime günümüzde sınırlı olarak “kötü, fena” anlamını sürdürmekle birlikte, yaygın olarak “çetin, iyi, güzel” (TS, II, 1068) manasında kullanılır. DLT’de “kötü, fena” (DLT, IV, 762) karşılığında olan sözcüğe şu bağlamlarda yer verilmiştir: “Ayıg yawuz neng: ne iyi ne fena şey” (DLT, I, 84), “Kaldı yawuz oyug körüp evni yıkar: bir karaltı gördüğünde evini yıkan kötüler kaldı” (DLT, I, 84), “Yunçığ yawuz tawradı: düşkün ve kötü davrandı” (DLT, I, 103), “Ol yawuz nengni edhgerdi: O kötü şeyi düzeltti” (DLT, I, 227), “Çıgay yawuz yıgrulur: yoksul miskin kötüleşir” (DLT, I, 248), “Oğrı yawuz itlaka: hırsız kötü itlere” (DLT, I, 438), “yunçığ yawuz tawradı: arıg kötü davrandı” (DLT, III, 41), “Neme yawuz neng ol bu: bu ne kadar kötü şeydir” (DLT, III, 215). Kelime Köktürk döneminde “yabız” biçiminde “kötü, fena”²⁸ anlamında olup, Uygurcada “yavız”²⁹ şekliyle bu anlamını devam ettirmiştir. Kutadgu Bilig’de “kötü”³⁰ manasında görülen sözcük, Çağataycada da aynı kullanımla karşımıza çıkar.³¹ Kelime, Osmanlıca döneminde XV-XVI. yy’lara

²⁶ Ahmet Caferoğlu, *age.*, s. 184.

²⁷ Clauson, *age.*, s. 937.

²⁸ Talat Tekin, *age.*, s. 181.

²⁹ Ahmet Caferoğlu, *age.*, s. 181.

³⁰ R. Rahmeti Arat, *age.*, s. 533.

³¹ Clauson, *age.*, s. 882.

kadar “*kötü, fena*” anlamını korumuş, daha sonra “*iyi, güzel, güçlü, çetin*” anlamlarına gelmeye başlamıştır.³² Sözcük Anadolu ağızlarında, “*sert, keskin, yabanıl*” (DS, XI, 4208) kullanımıyla geçmişteki hâlini devam ettirmektedir.

Görüldüğü gibi Türk dilinin çeşitli dönemleri boyunca kötü anlamını sürdüren kelime, zamanımızda bu anlamını gölgede bırakmış, tam tersi bir şekilde iyi anlamda kullanılır duruma gelmiştir.

Son olarak yukarıdaki örneklere ek olarak Kaşgarlı Mahmut’un belirlediği bir anlam iyileşmesinin de üzerinde durmak yerinde olur. Bugün “*tekin*” şeklinde kullandığımız *Divan*’da “*tigin*” biçiminde geçen kelimeyle ilgili Kaşgarlı şunları yazmaktadır: “*Aslında köle demektir. Buradan alınarak rengi gümüş gibi saf olan köleye gümüş tigin, yigit köleye alp tigin, uğurlu köleye kutlug tigin denir. Sonra bu kelime hakanla ailesinin çocuklarına ad olmuştur.*” (DLT, I, 413).

Kaşgarlı Mahmut’un bu ifadelerine göre, sözcüğün karşıladığı sosyal sınıf zamanla yukarı doğru büyük mesafeler kat etmiş, yani belirgin bir anlam iyileşmesi geçirmiştir.

2) Anlam Kötüleşmesi

İyi anlamlı bir kelimenin zamanla kötü veya kötüye doğru giden bir anlam kazanması bu yönde bir zayıflamaya uğraması olayıdır.³³ Anlam kötüleşmesine örnek olan sözcükleri aşağıda alfabetik sıraya göre izah etmeye çalışacağız.

2.1) Alçak: Günümüzde soyut anlamlı sıfat göreviyle “*bile bile en kötü, en ahlâksızca davranışlarda bulunan, aşağılık, soysuz, namert*” (TS, I, 47) anlamında kullanılan kelime DLT’de “*yumuşak huylu, uslu*” (DLT, I, 100) manasındadır. Uygurca döneminde “*alçak gönüllü, mültefi*”³⁴ karşılığında olan sözcük, *Kutadgu Bilig*’de “*alçak gönüllü, yumuşak*”³⁵ anlamındadır. Kelimenin bu kullanımı *Rabguzi*’de ve Çağatayca’da devam eder.³⁶ Yunus Emre’nin “*Öğersen cümleden alçaklığı öğ*” ifadesinde, “*yumuşak huylu*” anlamını koruyan sözcük XVI. yy’dan itibaren “*soysuz*” manasında kullanılmıştır (TTS, I, 91).

Geçmişte sevilen, beğenilen kişilikleri niteleyen ‘*alçak*’ kelimesi,

³² Doğan AKSAN, *Anlambilim*, Engin Yay., Ank. 1999, s. 136.

³³ Zeynep KORKMAZ, age., s. 11.

³⁴ Ahmet CAFEROĞLU, age., s. 7.

³⁵ R. Rahmeti ARAT, age., s. 16.

³⁶ CLAUSON, age., s. 129.

zamanımızda yerilen, nefret edilen karakterleri tanımlamaktadır. Sözcük, bu hâliyle tam bir anlam kötüleşmesi geçirmiştir.

2.2) Çoban: Kelime günümüzde “*davar, koyun, keçi, sığır, manda sürülerini güdüp, otlatan kimse*” (TS, I, 316) anlamındadır. DLT’de “*köy büyüğünün, muhtarın yamağı*” (DLT, I, 402) manasında geçer. Clauson’nun etimolojik sözlüğünden öğrendiğimize göre, sözcük ilk kez Proto-Bulgarcada “*küçük memur, köy yöneticisi*” anlamında görülür.³⁷ Yine aynı kaynakta sözcüğün Hun dilinde ve bazı Slav dillerinde “*ma-hallî idareci*” olarak geçtiği belirtilir.³⁸ Kelime orta Türkçede “*kizir*”³⁹ manasında kullanılmış, sonraki dönemlerde zamanımızdaki karşılığını almıştır.

Yukarda bahsedildiği üzere geçmişte meslek ismi yapan çoban kelimesi, bugün de aynı görevini sürdürmektedir. Ancak, kelimenin günümüzde karşıladığı meslek daha düşük konumdadır. Bu durum sözcükte meydana gelen anlam kötüleşmesinden kaynaklanır.

2.3) Yem: Bugün “*hayvan yiyeceği*” (TS, II, 1617) demek olan kelime, DLT’de “*yemek, taam*” (DLT, III, 144) anlamındadır. Divan’da geçen “*künlük yem: günlük yem*” (DLT, I, 480) ve “*yem keldür: yemek getir*” (DLT, III, 144) kullanımları bu anlamı doğrulamaktadır. Uygurcada “*yim*” biçiminde “*yemek*”⁴⁰ manasında bulunan sözcük, *Kutadgu Bilig*’de aynı biçim ve anlamı sürdürmüştür.⁴¹ Orta Türkçe döneminde “*hayvan yiyeceği*” olarak kullanılmaya başlayan kelime Çağatayca ve Osmanlıcada bu anlamıyla geçer.⁴² Bugün Niğde yöresinde rastlanan ve “*10-15 kişinin yemek yiyebileceği sinilerin altına yayılan yaygı*” karşılığında kullanılan “*yim sufrası*” (DS, XI, 4278) tabiri, sözcüğün geçmişteki kullanımıyla ilgili görülüyor. Ayrıca Başkurt ve Tatar diyalektlerinde “*yem*” kelimesiyle birlikte kullanılan “*azık*” (KTLS, I, 982-983) sözcüğünün “*aş*” (KTLS, I, 40-41) manasında olması sözcüğün tarihî karşılığının günümüze yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Görüldüğü gibi Uygur ve Karahanlı döneminde insanların beslendiği malzemeye ad olan “*yem*” kelimesi günümüzde “*hayvan yiyeceği*” mana-

³⁷ Clauson, *age.*, s. 129.

³⁸ *Age.*, s. 129.

³⁹ Hasan Eren, *age.*, s. 96.

⁴⁰ Ahmet Caferoğlu, *age.*, s. 193.

⁴¹ R. Rahmeti Arat, *age.*, s. 544.

⁴² Clauson, *age.*, s. 934.

sını almıştır. Bu durum kelimedede meydana gelen anlam kötüleşmesinin sonucudur.

Sonuç:

Bu çalışmada ortaya konulan örneklerin bir kısmı, anlamca iyileşme ya da kötüleşme açısından daha evvel bazı araştırmacılarca incelenmiştir.⁴³ Bizim daha önce incelenen bu kelimeleri tekrar ele almamız, çıkış noktamız olan *DLT* de anlam değişmesine uğramamış şekilde bulunmalarından kaynaklanmıştır. Örneklere anlam değişmesi üst başlığı altında yer alan anlam olaylarından ikisi, yani anlam iyileşmesi ve anlam kötüleşmesi çerçevesinde yaklaşmamız, makalenin hacmini göz önünde tutmamızdan dolayıdır. Yine örnek sözcüklerimizi *DLT* nin sınırları içinde belirlememiz de, bu mazeret dahilinde değerlendirilmelidir. Amacımız konuya örneklendirme yönünde katkıda bulunmak olduğu için mecbur kaldıkça etimolojiye girmedik. Anlam iyileşmesi ve anlam kötüleşmesi konusunda örnekleri artırmanın şu faydaları da beraberinde getireceği inancındayız:

1) Konunun anlatımında ihtiyaç duyulan destekleyici mahiyetteki örnek sözcüklerin zenginleşmesi, anlatıcıya büyük bir kolaylık sağlayacaktır.

2) Yeni örnekler konunun canlılığını ayakta tutmaya katkıda bulunacaktır.

3) Özellikle, eski metinler üzerinde çalışan kimselere, mantıkî görünmeyen bağlamlarda karşılaştıkları kelimeleri, kullandıkları dönemdeki anlamlarıyla değerlendirmenin önemi konusunda fikir verecektir.

4) Günümüze anlamca farklılaşarak gelmiş olan sözcüklerin ağız, şive ve lehçelerde bu farklılaşmayı geçirmeyebileceği yargısını pekiştirecektir.

5) Aynı konuda Türkçenin değişik dönemleri esas alınarak yapılacak olan çalışmalara ışık tutacaktır.

Anlam değişimleri konusunda farklı dönemlere ait eserler üzerinde gerçekleştirilecek çalışmalar, örnekleri daha da çoğaltacaktır. Ayrıca ileride yapılacak olan bu gibi incelemeler anlam değişmelerinin mantığını izlemeye yönelik yeni pencereler açacaktır.

⁴³ Bk. Doğan Aksan, *Anlambilim*, Engin Yay., Ank. 1999, s. 136; Zeynep Korkmaz, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ank. 1992, s. 11.